

Hartvig Huitfeldt-Kaas

Født: 4. november 1867

Død: 4. desember 1941

KJENT FOR: Sin banebrytende forskning på ferskvannsfisk i Norge.

Foto: Ukjent

Fiskeforskeren

Hartvig Huitfeldt-Kaas var en banebrytende forsker på ferskvannsfisk som fortsatt blir hyppig sitert, og som lanserte teorier som holder vann den dag i dag.

Når man leser om fiskekultivering, fiskets historie og fiskens utbredelse i Norge er det vanskelig å komme unna Hartvig Huitfeldt-Kaas. Navnet dukker nært sagt opp i alle større verk skrevet om ferskvannsfisk i Norge, og det med god grunn. Huitfeldt-Kaas gjorde banebrytende arbeid innen limnologisk forskning (forskning på innsjøer og rennende vann), og var den første som skrev en større avhandling om utbredelsen av ferskvannsfisk, og om hvordan ulike arter vandret inn i Norge. Han var selvfølgelig også en ivrig fisker.

DEDIKERT

Den 4. november 1867 ble Valentin Wilhelm Hartvig Huitfeldt født inn i en av Norges eldste adelsslekter, Huitfeldt. Huitfeldtene kom opprinnelig fra Danmark med fire brødre på 1500-tallet, og slektstreet kunne skilte med navn som kommandant Tønne Huitfeldt og rikskansler Arild Huitfeldt, og Fritz Huitfeldt (som det ble skrevet om i denne spalten i AOF#7 – 2020).

Tekst:
Aleksander L. Bergan

Navnet Kaas la han til etter at han arvet rettighetene til Det Kaasenlundske fideikomiss, som var en kapitalavkastning som hadde vært i slekten siden 1803.

Huitfeldt-Kaas vokste opp i Kristiania, og fikk tidlig en interesse for fisk og dyr. Etter at han tok examen artium i 1889 ble han en av Fridtjof Nansens første elever. Nansen var på det tidspunktet leder for Zoologisk laboratorium ved universitetet i Kristiania, og i 1894 fikk Huitfeldt-Kaas stillingen som konservator ved Universitetets zoologiske museum. Denne stillingen var imidlertid kortvarig, for allerede året etter ble han ansatt i Landbruksdepartementet som ferskvannsbilolog.

Med Fiskeriinspektøren som sjef ble Huitfeldt-Kaas den første lederen av «De praktisk-vitenskapelige undersøkelser vedrørende ferskvandfiskerierne». I instruksjonen fra Stortinget sto det at den unge biologen «*pliktet å bruke den vesentligste delen av sin arbeidstid på studier av biologiske forhold som har betydning for ferskvannsfisket*»,

og for å dekke disse undersøkelsene ble det bladd opp 4000 kroner. Planen var at forskningsperioden skulle være over etter 10 år, da det neppe ville være mer å undersøke innen da, men Huitfeldt-Kaas jobbet i etaten fram til han gikk av med pensjon i 1937.

MJØSMÅLING

På oppdrag fra staten satte altså Huitfeldt-Kaas i gang med å kartlegge Norges ferskvannsfisker, deres levemåte og historie. Frem til han gikk av med pensjon reiste han landet rundt og gjorde undersøkelser i elver og vann. Han snakket gjerne selv med fisketang og hadde gjerne selv med fisketanga i felten. Det hører for øvrig med at Huitfeldt-Kaas mente Gudbrandsdalslågen i bunn og grunn var ufiskbar med vanlig sportsfiskerutstyr. Arbeidet hans skulle få internasjonal anseelse, bli hyppig sitert og være av stor betydning for senere forskere på feltet.

Allerede før han troppet opp på Fiskeriinspektørens kontor, dro han til Tyskland hvor han studerte hos plank-

Typisk
brun sjöörret
Nidelva

Dokumentasjon: Hartvig Huitfeldt-Kaas var en ivrig fotograf, og dokumenterte fisk og fiskere på sine mange feltundersøkelser. (Foto: Hartvig Huitfeldt-Kaas/ Norsk Skogmuseum)

585/24

Stryking: Dette bildet, som Hartvig Huitfeldt-Kaas tok i 1908, viser en ugytt laks som nettopp er strøket for rogn. (Foto: Hartvig Huitfeldt-Kaas/Norsk Skogmuseum)

Folksomt: Bildet av Hartvig Huitfeldt-Kaas viser at det tidvis var folksomt med fiskere ved Svartelva i Hedmark. (Foto: Hartvig Huitfeldt-Kaas/Norsk Skogmuseum)

tonforsker C. Apstein. Dette førte til at han senere publiserte «Planktonundersøgelser i norske Vande». Dette var de første kvalitative og kvantitative undersøkelsene av sitt slag i Norge, og med disse viste han blant annet at antall fisk i et vann har sammenheng med mengden planktonproduksjon.

Blant Huitfeldt-Kaas' større undersøkelser finner en kartleggingen av Mjøsa i 1900. I forbindelse med arbeidet ble det boret over 2000 hull på isen, og i disse ble det senket ned tau og lodd for å lese av dybden. Over større områder er Mjøsa 400 meter dyp, så dette tok nødvendigvis tid, men det hele ble publisert i et større vitenskapelig verk som het «Mjøsens fisker og fiskerier» i 1917.

HOVEDVERKET

I løpet av karrieren publiserte Huitfeldt-Kaas en rekke vitenskapelige artikler i ulike tidsskrifter og publikasjoner, deriblant Naturen, Norsk Fiskeritidende og Buskerud Jæger og fiskerforenings tidsskrift. I 1927 kom «Studier over aldersforhold og veksttyper hos norske ferskvannsfisker», som tok for seg nettopp det tittelen skulle tilsi.

Men det som må regnes som hovedverket er «Ferskvandsfiskenes utbredelse og innvandring i Norge, med et tillegg om krebsen» fra 1918. I denne utgivelsen diskuterer Huitfeldt-Kaas ferskvannsfiskenes geografiske utbredelse, og tar for seg både hvordan de ulike artene kom inn i vassdragene

etter istiden, og hvordan særlig ørreten ble båret videre opp til høyereliggende vann av mennesker fra der hvor fisken ble stoppet av naturlige hindre i vandringsveien. Avhandlingen ble internasjonalt kjent og senere oversatt til tysk.

KALKULERTE FEILOPPLYSNINGER

Hartvig Huitfeldt-Kaas forble ugift, og fikk heller ingen barn. Han viet hele sitt liv til naturen og forskningen. På fritiden stelte han i hagen, fisket og jaktet sammen med gordonsetterne sine. Han var også interessert i sjøfiske, og aktiv i Foreningen til Skiidrettens Fremme. Fra 1930 var han medlem av Det Norske Videnskaps-Akademi. I tillegg var han en ivrig fotograf, og hadde alltid med fotoapparatet ut i felten. Norsk Skogmuseum sitter i dag på drøyt 300 bilder signert Huitfeldt-Kaas. Riktignok tok han tydeligvis ikke selfies, for det har vist seg vanskelig å oppdrive bilder av forskeren selv.

Det hører også med til historien at deler av Huitfeldt-Kaas' forskning kan ha vært utsatt for noen kalkulerete feilopplysninger. I boka «Hunderørret» fra 1981 har forfatteren Fredrik Heitkøtter snakket med en av fiskerne i Lågen som husket at forskeren kom forbi, og som kunne fortelle at: «Han [Huitfeldt-Kaas. *journalnotat*.] visste nok mye om fisk og fiske, men mangt var det han hadde lite eller ittno greie på og da. Og hadde vi fått så lite aure og lågåsild som det vi opplyst'n om, hadde vi nok sulta ihjel. Det var fisken vi livde ta den tida». ■

fiske@egmont.com

KILDER:

www.snl.no

«Hunderørret» – Heitkøtter, Fredrik (1981)

«Mjøsens Fisker og fiskerier» – Huitfeldt-Kaas, Hartvig (Aktietrykkeriet i Trondhjem, 1917)

«Ferskvandsfiskenes utbredelse og innvandring i Norge, med et tillegg om krebsen» – Huitfeldt-Kaas, Hartvig (Centraltrykkeriet, 1918)